

**MAKTABGACHA KATTA YOSHDAGI BOLALARDA IJODIY
QOBILYATLARNI RIVOJLANTIRISH.**

Kadirova Gulnora Abdurasulovna

Maktabgacha Ta'lim nazariyasi va usullari fakulteti.

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi

Magistratura 1-bosqich

*Ilmiy rahbar: **Rahmonova Gulruh Ubaydullaevna***

Annotatsiya: *Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish masalalariga bag'ishlangan. Ijodiy qobiliyat – bu bolalarning yangi g'oyalarni ishlab chiqish, muammolarni hal qilish, tasavvur va fantaziyalarini erkin ifodalash qobiliyatidir. Maktabgacha davr – bolalarning shaxsiyati shakllanadigan, fantaziya, tasavvur, his-tuyg'ular va ijodiy faoliyat ko'nikmalari eng faol rivojlanadigan davrdir. Shu sababli, bolalarning ijodiy qobiliyatlarini tizimli ravishda rivojlantirish maktabgacha ta'lim muassasalarining asosiy vazifalaridan biridir. Maqolada ijodiy qobiliyat tushunchasi, uning psixologik va pedagogik asoslari, shuningdek bolalarning ijodiy faoliyatini shakllantirish metodlari batafsil tahlil qilinadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy rivojlanish turli sohalarda namoyon bo'ladi: rasm chizish, qo'l mehnati, musiqa va dramatisatsiya mashg'ulotlari, hikoya yaratish, ilmiy eksperimentlar va turli o'yinlar orqali bolalar o'z fikrini erkin ifodalay boshlaydi. Pedagoglar tomonidan ijodiy mashg'ulotlarni tashkil etishda bolalarning qiziqishlari, qobiliyatlari va individual xususiyatlari hisobga olinishi muhim ahamiyatga ega. Ijodiy rivojlanishni baholashning turli usullari mavjud bo'lib, ular bolalarning fantaziyasini qo'llab-quvvatlash va ijodiy fikrlashni rag'batlantirish imkonini beradi. Misol uchun, bolalarga erkin rasm chizish, o'z hikoyasini yaratish, dramatik rollarni ijro etish yoki musiqiy asarlar yaratishga imkon berish orqali ularning ijodiy qobiliyatlari aniqlanadi va rivojlantiriladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijodiy mashg'ulotlar muntazam va tizimli o'tkazilganda, bolalarda mustaqil fikrlash, muammolarni hal*

etish, kreativ g'oyalarni ishlab chiqish va jamoa bilan ishlash qobiliyatlari sezilarli darajada rivojlanadi. Maqolada shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar orqali bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning samarali yo'llari ko'rsatib o'tilgan. Bu yondashuvlar bolalarni mustaqil, faol va ijodkor shaxsiyat sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish faqat san'at va o'yin faoliyati bilan cheklanmaydi; u nutq, dramatisatsiya, musiqiy faoliyat, ilmiy eksperimentlar va atrof-muhitni o'rganish orqali ham amalga oshiriladi.

Shuningdek, maqolada ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun qo'llaniladigan metodik tavsiyalar berilgan. Jumladan: bolalarni erkin tanlov va ijodiy ishlar orqali rag'batlantirish, guruh bilan ijodiy mashg'ulotlarni tashkil etish, bolalarning qiziqishlariga mos material va vositalardan foydalanish, ijodiy ishlar natijalarini baholash va rag'batlantirish. Bunday yondashuvlar bolalarda o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradi, mustaqil fikrlashni shakllantiradi va kelajakda muvaffaqiyatli ijodkor shaxslarni tarbiyalashga yordam beradi.

Maqola pedagoglarga ijodiy mashg'ulotlarni rejalashtirish, bolalarning individual qobiliyatlarini aniqlash va ularni rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar beradi. Shu bilan birga, maktabgacha ta'lim muassasalarida ijodiy yondashuvlarni tatbiq etishning ahamiyati va samaradorligi yoritilgan. Ushbu tadqiqot maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishning muhimligi va pedagogik metodlarning amaliy qo'llanilishini ko'rsatadi, shuningdek bolalarda kreativlikni, mustaqil fikrlashni va ijodkor shaxsiyatni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: *Maktabgacha ta'lim, katta yoshdagi bolalar, ijodiy qobiliyatlar, fantaziya va tasavvur, rassomchilik va qo'l mehnati, musiqa va dramatisatsiya mashg'ulotlari, pedagogik metodlar, bolalarda ijodiy rivojlanish, mustaqil fikrlash, ijodiy faoliyatni baholash, kreativlikni shakllantirish, bolalar psixologiyasi, ta'lim texnologiyalari, pedagogik innovatsiyalar, ijodkor shaxsiyatni rivojlantirish*

Kirish

Hozirgi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, yosh avlodni har tomonlama barkamol, mustaqil fikrlaydigan va ijodkor shaxs sifatida tarbiyalash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim bosqichi bolalarning intellektual, axloqiy va estetik rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Shu davrda bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish kelajakda ularning shaxsiy va kasbiy muvaffaqiyatiga mustahkam zamin yaratadi.

Maktabgacha katta yoshdagi bolalar (5–7 yosh) rivojlanishining o'ziga xos jihati shundaki, bu davrda ularning tasavvur doirasi kengayadi, fantaziyasi faol ishlaydi va atrof-muhitga bo'lgan qiziqishi ortadi. Bolalar o'z fikrlarini turli faoliyatlar orqali – rasm chizish, qurish-yasash, hikoya qilish, rolli o'yinlar va musiqiy mashg'ulotlar orqali ifodalashga intiladilar. Aynan shu jarayonlarda ularning ijodiy qobiliyatlari shakllanadi va rivojlanadi. Ijodiy qobiliyatlar nafaqat san'at sohasida, balki kundalik hayotda muammolarni hal qilish, yangi g'oyalarni ilgari surish va mustaqil qaror qabul qilishda ham muhim ahamiyatga ega. Shu bois maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning kreativ fikrlashini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Pedagoglar oldida turgan asosiy vazifalardan biri – bolalarda ijodiy faoliyatga qiziqishni uyg'otish, ularning individual qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirish uchun qulay shart-sharoit yaratishdan iborat.

Zamonaviy pedagogika fanida bolalarning ijodiy rivojlanishiga oid ko'plab ilmiy qarashlar va metodik yondashuvlar ishlab chiqilgan. Ushbu yondashuvlar bolalarning mustaqil fikrlashini, tasavvurini, erkin ifoda qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Shu bilan birga, innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish, interfaol metodlarni qo'llash va rivojlantiruvchi muhitni yaratish ijodiy qobiliyatlarni samarali shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur maqolaning maqsadi – maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslarini tahlil qilish, samarali pedagogik metod va vositalarni yoritishdan iborat. Shuningdek, maqolada bolalarning ijodiy faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos jihatlari, ularni rag'batlantirish usullari hamda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyati ko'rib chiqiladi.

Asosiy qism

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish bolalarning shaxsiy va intellektual rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Ijodiy qobiliyat – bu yangi g‘oyalarni ishlab chiqish, muammolarni mustaqil hal etish, tasavvur va fantaziyani faol ishlatish qobiliyatidir. Bolalarning ijodiy rivojlanishi ularning nutqi, tasavvuri, musiqiy va san’iy qobiliyatlari bilan chambarchas bog‘liqdir. Psixologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalar tasavvur va fantaziyani 4–5 yoshdan faol ishlatishni boshlaydi va 6–7 yoshga kelib ularning ijodiy qobiliyatlari sezilarli darajada rivojlanadi. Ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishning eng samarali usullaridan biri – o‘yin faoliyati hisoblanadi. O‘yin orqali bolalar muammolarni hal qilishni, fantaziyasini ishlatishni va ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishni o‘rganadi. Masalan, rolli o‘yinlar bolalarga turli vaziyatlarda qaror qabul qilish va ijtimoiy muomala qobiliyatini mustahkamlash imkonini beradi. Shu bilan birga, rasm chizish va qo‘l mehnati mashg‘ulotlari bolalarning vizual tasavvuri va motor ko‘nikmalarini rivojlantiradi, ularning ranglarni tanlash, shakl va kompozitsiya bo‘yicha qaror qabul qilish qobiliyatini oshiradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bolalar 6 yoshdan boshlab mustaqil ijodiy ishlarni yaratishga qodir bo‘ladi va ular orqali o‘z fikrini ifodalashni o‘rganadi. Musiqa va dramatik faoliyat ham ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Masalan, musiqiy mashg‘ulotlar bolalarda ritm va musiqiy eshitish qobiliyatini shakllantiradi, dramatisatsiya esa ularning emotsional ifoda va ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, hikoya yaratish va ertak aytish bolalarda fantaziya va nutq rivojlanishini ta‘minlaydi. Pedagoglar bolalarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish uchun ularga erkin tanlov, turli materiallar va vositalardan foydalanish imkonini berishlari kerak. Maktabgacha ta‘lim muassasalarida ijodiy qobiliyatlarni baholashning bir qancha usullari mavjud. Masalan, rasm chizish yoki qo‘l mehnati natijalari orqali bolalarning fantaziyasi, tasavvuri va ijodiy fikrlash darajasi aniqlanadi. Shuningdek, ijodiy o‘yinlar va guruh ishlari bolalarning mustaqil qaror qabul qilish va ijodiy muammolarni hal qilish qobiliyatini baholashga imkon beradi. Psixologik tadqiqotlarga ko‘ra, muntazam ijodiy mashg‘ulotlar bolalarning kreativ qobiliyatini 30–40% ga oshiradi, shuningdek, ularning ijtimoiy moslashuv va

muomala ko'nikmalarini yaxshilaydi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar ijodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Interfaol metodlar, loyihaviy faoliyat, o'yin va san'at orqali mashg'ulotlar bolalarda mustaqil fikrlashni, kreativlikni va ijodkor shaxsiyatni rivojlantiradi. Misol uchun, "open-ended" (erkin yakunli) mashg'ulotlar bolalarga o'z g'oyalari amalga oshirish imkonini beradi, bu esa ularning ijodiy qobiliyatlarini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, pedagoglar bolalarning individual qobiliyatlari va qiziqishlarini hisobga olgan holda mashg'ulotlarni rejalashtirishlari zarur. Shuni ta'kidlash lozimki, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish faqat san'at va o'yin bilan cheklanmaydi. Bolalar atrof-muhitni o'rganish, ilmiy eksperimentlar va oddiy kundalik mashg'ulotlar orqali ham ijodiy fikrlashni rivojlantirishi mumkin. Masalan, tabiiy materiallar bilan ishlash, suv va qum bilan eksperimentlar qilish bolalarga sabab-natija munosabatlarini tushunishga, yangi g'oyalarni sinashga va ijodiy yechimlar topishga yordam beradi. Natijada, maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish nafaqat ularning fantaziya va tasavvurlarini oshiradi, balki mustaqil fikrlash, ijtimoiy ko'nikmalar va emotsional intellektni ham shakllantiradi. Pedagoglar tomonidan erkin va rag'batlantiruvchi muhit yaratish, interfaol va innovatsion metodlarni qo'llash ijodiy qobiliyatlarni samarali rivojlantirishning asosiy shartidir. Shu bilan birga, bolalarda ijodiy qobiliyatlarni erta yoshdan rivojlantirish, ularning kelajakda har tomonlama rivojlangan, mustaqil va ijodkor shaxs bo'lib yetishishiga xizmat qiladi. Shuningdek, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishda ota-onalar bilan hamkorlik muhim ahamiyatga ega. Uy sharoitida bolalarga turli ijodiy mashg'ulotlar – rasm chizish, qo'l mehnati, konstruksiyalar yasash, ertaklar yaratish va musiqa bilan shug'ullanish imkoniyatlarini berish, pedagogik jarayonni mustahkamlashga yordam beradi. Shu orqali bolalar o'z qobiliyatlarini yanada erkin namoyon eta boshlaydi va o'z-o'ziga bo'lgan ishonchi oshadi.

Bundan tashqari, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishda baholash va rag'batlantirish tizimi muhimdir. Bolalarning ijodiy ishlarini maqtash, ularning yangi g'oyalari qadrlash va rag'batlantirish, ular orasida ijodiy faoliyatga qiziqishni yanada kuchaytiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muntazam ravishda ijodiy

mashgʻulotlarda qatnashgan bolalar nafaqat sanʼiy va fantaziyaviy qobiliyatlarni rivojlantiradi, balki muammolarni mustaqil hal qilish, ijtimoiy koʻnikmalar va kommunikatsiya qobiliyatlarini ham sezilarli darajada yaxshilaydi. Shu tarzda, maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish nafaqat ularning tasavvur va fantaziyasini kengaytiradi, balki kelajakda ijodkor, mustaqil va barkamol shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish bolalarning shaxsiy va intellektual rivojlanishida muhim oʻrin tutadi. Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, ijodiy qobiliyat – bu bolalarning fantaziyasi, tasavvuri, mustaqil fikrlashi, muammolarni hal etish va yangi gʻoyalarni ishlab chiqish qobiliyatlarini oʻz ichiga oladi. Maktabgacha davr – bolalarning ijodiy faoliyati eng faol rivojlanadigan davr hisoblanadi va pedagogik taʼsir bu jarayonda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Maqolada koʻrsatilganidek, bolalarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish va rivojlantirishda bir qator metod va yondashuvlar qoʻllaniladi. Ularning asosiylaridan biri – oʻyin faoliyati boʻlib, rolli oʻyinlar bolalarning fantaziyasi va ijtimoiy koʻnikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, rasm chizish, qoʻl mehnati, musiqa va dramatik mashgʻulotlar bolalarda vizual tasavvur, ritm va emotsional ifodani shakllantiradi. Hikoya yaratish, ertak aytish va ilmiy eksperimentlar esa bolalarning nutqi, sabab-natija munosabatlarini tushunishi va ijodiy fikrlashini rivojlantiradi.

Maqolada taʼkidlanganidek, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishda pedagoglarning roli katta ahamiyatga ega. Pedagoglar bolalarning individual xususiyatlarini, qobiliyatlarini va qiziqishlarini hisobga olib mashgʻulotlarni rejalashtirishlari, ularni ragʻbatlantirish va erkin ijodiy faoliyatga imkon yaratishlari lozim. Shu bilan birga, ota-onalar bilan hamkorlik bolalarning ijodiy qobiliyatlarini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Uy sharoitida ijodiy mashgʻulotlar tashkil etish bolalarning oʻziga boʻlgan ishonchini oshiradi va ijodiy faoliyatga qiziqishni kuchaytiradi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar va innovatsion ta'lim texnologiyalari ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Interfaol metodlar, loyihaviy faoliyat, turli erkin va rag'batlantiruvchi mashg'ulotlar bolalarda mustaqil fikrlash, kreativlik va ijodkor shaxsiyatni shakllantiradi. Shu orqali bolalar nafaqat san'iy va fantazyaviy qobiliyatlarni rivojlantiradi, balki muammolarni mustaqil hal qilish, ijtimoiy ko'nikmalar va kommunikatsiya qobiliyatlarini ham oshiradi. Natijada, maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish ularning kelajakda barkamol, mustaqil va ijodkor shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Pedagogik yondashuvlarni tizimli va metodik tarzda qo'llash, bolalarning qiziqishlarini rag'batlantirish va ijodiy faoliyatga erkinlik berish orqali bolalarda kreativ fikrlash, tasavvur va ijodkorlik qobiliyatlari sezilarli darajada rivojlanadi. Shu bilan birga, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish bolalarning shaxsiy o'sishi, ijtimoiy moslashuvi va kelajakdagi muvaffaqiyatli ijodkor shaxslar sifatida tarbiyalanishiga muhim hissa qo'shadi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

Vygotskiy, L.S. Bolalar psixologiyasi – Moskva: Pedagogika, 1984.

Elkonin, D.B. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi – Moskva: Prosveshchenie, 1978.

Rubinshtein, S.L. Umumiy psixologiya – Moskva: Pedagogika, 1989.

Осипова, Е.В. Развитие творческих способностей у детей дошкольного возраста: методический подход – Санкт-Петербург: Питер, 2019.

Zimnyaya, I.A. Bolalarning ijodiy rivojlanishi va ta'lim metodikasi – Moskva: Akademiya, 2000.

Sharapatova, N.S. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativlikni rivojlantirish – Toshkent: Fan, 2010.

Shermatova, Z.B. Maktabgacha yosh bolalarda "Men" konsepsiyasi va ijodiy rivojlanish – Toshkent: TKXU, 2023.

Timoshenko, L.P. Bolalarning tasavvur va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi – Sankt-Peterburg: Rech, 2005.

National Association for the Education of Young Children (NAEYC). Early Childhood Curriculum, Assessment, and Program Evaluation – Washington, D.C., 2021. Sternberg, R.J. Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention – New York: HarperCollins, 1999.

Runco, M.A. Creativity Research Handbook – Cresskill, NJ: Hampton Press, 2007.

Torrance, E.P. Torrance Tests of Creative Thinking (TTCT) – Bensenville, IL: Scholastic Testing Service, 1998.

Craft, A. Creativity in Schools: Tensions and Dilemmas – London: Routledge, 2005.

Robinson, K. Out of Our Minds: Learning to Be Creative – Chichester: Capstone, 2011.

Гончарова, Л.И. Диагностика творческих способностей детей дошкольного возраста – Минск: Высшая школа, 2012

Барабанщиков, К.В. Развитие творческих способностей детей дошкольного возраста (теория и практика) – Екатеринбург: УрГПУ, 2015.

Malaguzzi, L. The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Approach – Norwood, NJ: Ablex Publishing, 1993.

Saracho, O.N., Spodek, B. Contemporary Perspectives on Play in Early Childhood Education – Charlotte, NC: Information Age Publishing, 2007.

Америгов, В.В. Психология детской игры и творчества – Москва: Академический проект, 2014.

Isaev, I.R. Pedagogika i metodika doshkolnogo obrazovaniya – Moskva: BINOM, 2017.

Осипова, Е.В. Развитие творческих способностей у детей дошкольного возраста: методический подход – Санкт-Петербург: Питер, 2019.